

СЕКЦІЯ 6

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УДК 330.15: 504.06

Герасименко Т.В.
*кандидат геологічних наук, доцент
Національного гірничого університету*

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТИМУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

У статті розглянуто питання вдосконалення наявного механізму раціонального природокористування як системи способів і заходів державного впливу на екологізацію суспільного розвитку за допомогою поєднання механізмів адміністративного управління й економічного стимулювання. Звернено увагу на необхідність упровадження державою вагомих адміністративних та економічних стимулів, що зумовляють збільшення природоохоронних інвестицій з обов'язковим інноваційним наповненням. Для поліпшення соціально-економічного стану й екологічних обставин в Україні пропонується підвищення рівня екологічних платежів, що буде спонукати природокористувачів упроваджувати заходи, спрямовані на зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.

Ключові слова: раціональне природокористування, податкове навантаження, еколого-економічне стимулювання, природоохоронні інвестиції, стратегія інноваційного розвитку.

Герасименко Т.В. О НЕОБХОДИМОСТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ РАЦИОНАЛЬНОГО ПРИРОДОПОЛЬЗОВАНИЯ

В статье рассмотрены вопросы совершенствования существующего механизма рационального природопользования как системы способов и мер государственного воздействия на экологизацию общественного развития посредством сочетания механизмов административного управления и экономического стимулирования. Обращено внимание на необходимость использования государством весомых административных и экономических стимулов, которые приведут к увеличению природоохранных инвестиций с обязательным инновационным наполнением. Для улучшения социально-экономического состояния и экологической ситуации в Украине предлагается повышение уровня экологических платежей, что будет побуждать природопользователей внедрять меры, направленные на уменьшение негативного влияния на окружающую среду.

Ключевые слова: рациональное природопользование, налоговая нагрузка, эколого-экономическое стимулирование, природоохранные инвестиции, стратегия инновационного развития.

Herasymenko T.V. ABOUT NECESSITY OF RATIONAL NATURE STIMULATION

The paper deals with improving the existing mechanism of environmental management as a system of methods and measures of state influence on the ecologization of social development through combination of administrative mechanisms and economic incentives. The attention to the necessity of state weighty administrative and economic incentives that will lead to increase in environmental investment with required innovative content is emphasized. The increasing of environmental payments that will encourage users of natural resources to implement measures aimed at reducing the negative impact is proposed to improve the socio-economic status and environmental situation in Ukraine.

Keywords: environmental management, the tax burden, ecological and economic incentives, environmental investments, the strategy of innovative development.

Постановка проблеми. Незважаючи на очевидність взаємозв'язку між збереженням навколишнього середовища й економічним розвитком, сучасний соціально-економічний стан та екологічні обставини в Україні за багатьма напрямками суперечать один одному. Вартість упровадження інноваційних розробок для поліпшення екології багатьох промислових об'єктів значною мірою перевищує штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства. Водночас є приклади досягнення позитивних змін у навколишньому середовищі за рахунок координування як податкових навантажень, так і введення стимулюючих заохочень підприємців при вирішенні екологічних питань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням стимулювання раціонального природокористування в Україні присвячені публікації М.А. Хвесика, С.О. Лизуна, Ш.І. Ібатулліна, О.М. Алимова, І.К. Бистрякова, О.О. Веклича, В.С. Міщенко, А.В. Степаненко, В.А. Голяна.

За останнє десятиріччя з року в рік скорочується бюджетні фінансування на раціональне надкористування й екологічну безпеку. У цих умовах вирі-

шальну роль має відіграти вдосконалення економічного механізму охорони навколишнього природного середовища, основне завдання якого полягає в забезпеченні за допомогою економічних заходів досягнення цілей екологічної політики держави з боку підприємців [1]. Водночас ми знаємо, що бізнес завжди негативно сприймає нововведення зі збільшення податкового навантаження через зменшення фінансового ресурсу для розвитку виробництва.

В основі реалізації економічного механізму в Україні сьогодні лежить плата за користування природними ресурсами та платежі за негативний вплив на навколишнє середовище, метою якої є комплексний облік екологічного чинника в економіці й раціональному надкористуванні [2].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Протягом двадцятирічного періоду, тобто з часу впровадження, економічні інструменти постійно перебувають у стадії розвитку й удосконалення. Податковим кодексом України розширено базу оподаткування та введено нові ставки екологічного податку при одночасному зменшенні кількості податків.

Однак необхідність удосконалення економічного механізму природокористування зумовлена тим, що ще зберігаються низькі рівні плати за негативний вплив на навколишнє середовище, а також платежі за природні ресурси; відсутні законодавчо закріплені принципи використання платежів, що надходять до бюджету.

Мета дослідження. Завдання сьогодення полягає в теоретичному обґрунтуванні й упровадженні пропозицій щодо вдосконалення наявого економічного механізму стимулювання раціонального природокористування, а погіршення стану навколишнього середовища вимагає невідкладних заходів оперативного реагування.

Виклад основного матеріалу. Негативну екологічну ситуацію зумовлюють такі фактори: наявність слабозрозумілої промисловості; слабка потужність підприємств, оснащених застарілим обладнанням, що характеризуються використанням ресурсоемних і природозабруднюючих технологій; систематичне порушення природоохоронних норм і вимог, що створюють загрозу погіршення стану здоров'я населення. Екологічний фактор став все більше лімітувати економічний розвиток держави [3].

Вирішення подібних складних екологічних проблем знаходиться насамперед у площині державного регулювання.

У цілому природокористування як регульований процес можна подати у вигляді системи способів і заходів державного впливу на екологізацію суспільного розвитку за допомогою поєднання механізмів адміністративного управління й економічного стимулювання.

Отже, можна виділити дві групи методів еколого-економічного стимулювання природокористувачів.

1. Методи позитивної мотивації:

- пільгове оподаткування екологічних видів продукції;
- пільгове кредитування й субсидування екопроектів;
- дотації на придбання природоохоронного устаткування;
- прискорені терміни амортизації природоохоронного устаткування;
- преміювання за результатами природоохоронної діяльності.

2. Методи негативної мотивації:

- платежі за природні ресурси;
- платежі за викиди (скиди) шкідливих речовин;
- платежі за розміщення відходів;
- штрафи за порушення природоохоронного законодавства;
- скорочення субсидування природоємного й неекологічного виробництва;
- підвищене оподаткування (неекологічної продукції).

Мотивація природокористувачів визначається як внутрішнє спонукання до довгострокової екологічної бізнес-поведінки, що виникає у власника як результат усвідомлення насамперед комерційних і фінансово-економічних вигод, а потім – соціально-громадських та державних інтересів. Внутрішня готовність повинна ініціюватися під тиском зовнішніх обставин і кон'юнктури ринку, а засоби стимулювання мають інтегруватися у механізм ринкового саморегулювання, забезпечувати максимально повне використання ресурсного потенціалу суб'єкта, який господарює. Як приклад вдалого податкового стимулювання господарської діяльності для подолання кризового стану можемо навести Постанову Верховної Ради

«Про проведення економічного експерименту на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України» (1999–2001 рр.). Підприємствам, які брали участь в експерименті, встановлювалася пільгова ставка з податку на прибуток (з 01.07.1999 по 31.12.2000 рр. – 9%, з 01.01.2000 по 31.12.2001 рр. – 15%); ставка відрахувань до Державного інноваційного фонду зменшувалася удвічі, а дорожні збори повністю анулювалися; пені й штрафи, нараховані до 01.07.1999 року за прострочені платежі до бюджету та інші державні фонди, повністю списувалися; пропонувалося відстрочення на термін до 36 місяців податкову заборгованість; 70% екологічних відрахувань, що раніше повністю йшли до держави, залишалися в розпорядженні підприємств. І треба визнати, що разом з гігантами індустрії заробили й ті заводи, виживання яких спочатку ставилося під сумнів. Узагалі ж за 18 місяців експерименту гірничо-металургійні підприємства виявили зростання виробництва на 53%, водночас як у цілому по промисловості було зафіксовано лише 13%. Цікаво й те, що, усупереч побоюванням Мінекономіки та Міністерства фінансів, платежі до бюджетів усіх рівнів не тільки не знизилися, а й зросли, у тому числі й з податку на прибуток. А вже ставка податку була знижена на 70% [2]. І найголовніше, що підтримка розвитку однієї галузі стимулювала піднесення економіки всієї країни.

На сьогодні економічний механізм в Україні реалізується за допомогою системи екологічних податків, що включають у себе природоресурсні платежі, збір за користування природними ресурсами, а також збір за негативний вплив на навколишнє середовище, відповідно до Закону України від 07.07.2011 № 3609–VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України», який набрав чинності з 1 жовтня 2011 року.

Як наслідок інвестори відзначили зменшення негативного впливу фіскальної політики на ведення бізнесу. Зниження рівня актуальності для підприємств податкових питань вказує на те, що реформа в цій сфері вже дає результати, хоча вона поки що не завершена. Від реформи податкової системи інвестори очікують подальшого зниження кількості платежів і спрощення алгоритмів обчислення й адміністрування податків, а також справедливого підходу до платників податків різної форми власності. Наприклад, поєднання ренти з платою за надра – додаткове джерело бюджетних надходжень. Вона має зростати, адже протягом останнього десятиліття рента на вугледодні зростала повільно, ціни на газ підскочили істотно. Це світова тенденція. При цьому прибуток приватних видобувних компаній примножується, оскільки вони видобувають газ за тією самою ціною, що й держави, а продають його промисловості в рази дорожче. А для державних підприємств новий податок стане значним навантаженням, бо вони видобувають газ для потреб населення й реалізують його за фіксованими цінами.

При стягненні платежів мусять реалізовуватися функції стимулювання раціонального природокористування, акумулювання коштів, а також контролю за відповідністю вмісту викидів до гранично допустимих рівнів.

Екологічну ефективність платежів доцільно оцінювати з точки зору як фінансового, так і стимулюючого ефекту. Оскільки система платності полягає, з одного боку, у тому, щоб стимулювати природоко-

ристувачів у виконанні природоохоронних вимог, а з іншого – щоб служити джерелом для фінансування заходів з охорони навколишнього середовища.

Фінансовий ефект залежить від правильного перерозподілу зарахованих надходжень. Стимулюючий ефект виявляється, якщо спостерігається динаміка зниження негативного впливу природокористувачів на навколишнє середовище.

Аналіз стимулюючого ефекту платежів за негативний вплив засвідчив, що підвищення розрахункової суми платежів, що намітилося, поки ще не здатне створити для підприємств України відчутні фінансові стимули до раціонального природокористування. Плата у межах нормативів допустимого впливу залишається значно меншою порівняно з витратами, які необхідно здійснити підприємствам для зниження виробничого навантаження на навколишнє середовище. Природокористувачам вигідніше внести символічну плату за негативний вплив, ніж вкладати кошти в ресурсозбережні технології або природоохоронні заходи. Підтвердженням цього є дані, які свідчать про стабільність викидів забруднювачів в атмосферу (рис. 1).

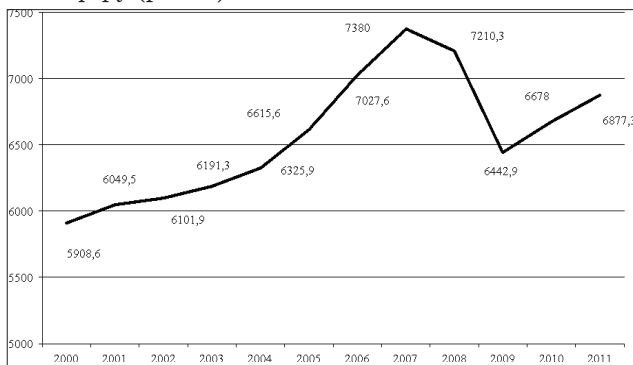

Рис. 1. Динаміка викидів забруднювачів в атмосферне повітря України від стаціонарних та пересувних джерел України за 2000–2011 рр., тис. т [4]

Надходження коштів від екологічного податку за 2011 рік становили 2091219,8 тис. грн. Порівняно з 2010 роком надходження коштів від екологічного податку збільшилися у 1,5 раза, а з 2007 – у 1,9 раза. У 2011 році надходження коштів від екологічного податку за забруднення навколишнього природного середовища від загальної суми надходжень розподілилися так: за викиди забруднювачів в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення – 849 966,65 тис. грн. або 40,6%; за викиди забруднювачів безпосередньо у водні об'єкти – 46 842,32 тис. грн. або 2,2%; за розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини, – 418 951,77 тис. грн. або 20%; за викиди забруднювачів в атмосферне повітря стаціонарними джерелами забруднення (реалізоване паливо податковими агентами – суб'єктами господарювання) – 345 029,51 тис. грн. або 16,5%. У 2011 році надходження коштів від збору за забруднення навколишнього природного середовища становили 430 429,57 тис. грн. або 20,6% [4].

Згідно з експертними оцінками, суми, які оцінюються самими підприємствами як обсяги необхідних природоохоронних інвестицій, перевищували їх реально нараховані екологічні платежі. Отже, щоб платежі за забруднення стали виконувати свої функції, ставки плати мають бути такими, які забезпечували

б окупність природоохоронних заходів, в іншому разі ця сфера інвестицій так і залишатиметься неконкурентоспроможною. Для підтвердження цього проведемо аналіз джерел фінансування природоохоронних заходів в Україні.

Протягом 2011 року на охорону навколишнього природного середовища підприємствами, організаціями й установами було витрачено 18 490,7 млн грн, що на 41% більше, порівняно з 2010 роком. З них 65% (12 039,7 млн грн) – поточні витрати на охорону природи, пов'язані з експлуатацією та обслуговуванням засобів природоохоронного призначення, 30% (5 607,4 млн грн) – інвестиції в основний капітал, призначені для будівництва й реконструкції природоохоронних об'єктів, придбання обладнання з метою реалізації заходів екологічного спрямування, і 5% (843,6 млн грн) – витрати на капітальний ремонт природоохоронного обладнання.

Протягом 2011 року підприємствами, організаціями, установами за забруднення навколишнього природного середовища й порушення природоохоронного законодавства пред'явлено екологічних платежів на суму 2 122,8 млн грн, з них екологічний податок за викиди в атмосферне повітря від стаціонарних і пересувних джерел – 67,7% (1 438,0 млн грн), за розміщення відходів – 23,2% (491,7 млн грн) та 6,3% (132,8 млн грн) – штрафні санкції за порушення природоохоронного законодавства [4].

Слід зазначити, що в промислово розвинених країнах, де діє міцна система ресурсних та екологічних податкових платежів, існують і потужні економічні бар'єри для відсікання ресурсоемних та екологічно небезпечних проектів [5]. Однак в економіці України роль таких платежів ще не відповідає їх реальній економічній значущості та розмір їх на порядок нижчий. Все це стимулює розміщення на території нашої країни найбільш ресурсоемних та екологічно небезпечних виробництв з цих країн в Україні.

Підприємства-забруднювачі, відраховуючи кошти до бюджету у вигляді плати за забруднення, при цьому витрачають власні кошти на створення очисних споруд і впровадження прогресивних технологій.

Державні джерела фінансування виступають основою і гарантом для проведення масштабних і значущих у межах національної економіки перетворень. Державна інвестиційна складова визначається політикою уряду відносно його ролі в економічному розвитку держави. Реалізація цієї ролі на сучасному етапі здійснюється за допомогою створення нових інститутів та інструментів сприяння реструктуризації економіки.

Аналіз статистичних даних стосовно бюджетної складової фінансування показує, що вони не можуть повною мірою забезпечувати інвестиції, тому природоохоронні проекти підприємства фінансуються за рахунок власних коштів.

Протягом 2010–2011 рр. за рахунок коштів державного й місцевих бюджетів було освоєно майже 10% капітальних інвестицій і здійснено 3% поточних витрат, а основним джерелом фінансування витрат на охорону довкілля, як і в попередні роки, були власні кошти підприємств – відповідно, 67 і 96% [4]. Основну частину коштів самофінансування підприємств становлять прибуток і амортизація.

Амортизаційні джерела в абсолютних і відносних показниках зростають, проте його не можна оцінювати позитивно. В Україні значну частину становить обладнання з терміном використання більше ніж 30 років, яке реально вже не може застосовуватися як джерело амортизаційних відрахувань. Тому з фі-

нансової точки зору питання використання їх як повноцінного джерела інвестицій досить спірне.

Зростаючий обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок власних коштів підприємств та організацій не забезпечує не тільки розвитку, а й простого відтворення основних фондів. Крім того, кількісні показники зростання інвестицій не відображають їх якісної характеристики. Переважно інвестиції спрямовуються на заміну зношеної техніки й обладнання.

Зростання інвестицій у природоохоронну сферу без інноваційного наповнення сприяє відтворенню застарілих технологій і консервації економічної відсталості. Відсутність механізмів кардинального підвищення кредитування внутрішнього виробництва, його низька рентабельність і брак амортизаційних відрахувань у високотехнологічних галузях промисловості прирікають на звужене відтворення основних фондів, задіяних у природоохоронній діяльності. З цієї точки зору значної актуальності набуває аналіз основних тенденцій капітальних вкладень у природоохоронну діяльність [6].

Курс на інноваційну економіку країни – основа її подальшого розвитку. Разом з тим до цього часу не визначено стратегії та пріоритетів такого розвитку, що враховують особливості економіки України і її роль у забезпеченні вирішення сучасних глобальних ресурсно-екологічних проблем.

Новітня система технічного регулювання має гарантувати національну безпеку, захист життя і здоров'я людей, тварин і рослин, довкілля й передбачає встановлення державних обов'язкових норм, правил та вимог спільно з розвитком добровільної сертифікації, що дасть змогу вибудувати торговельні відносини відповідно до єдиних уніфікованих принципів і правил для всіх учасників ринку.

На сьогодні найбільш актуальною є адаптація української системи технічного регулювання до норм ЄС щодо охорони атмосферного повітря, якості питної води, стічних та поверхневих вод, контролю виробництва, торгівлі й використання хімікатів, задля захисту довкілля та здоров'я людей від «хімічних» ризиків.

Разом з тим економічний механізм управління природокористуванням і охороною навколишнього середовища в Україні поки ще недостатньо відпрацьований у напрямку його ув'язки зі стратегією інноваційного розвитку, у результаті чого економічна ситуація в країні не відповідає вимогам екологічно безпечного і природозбережного розвитку держави.

Оскільки не достатньо розроблені стратегія й економічний механізм, спрямовані на раціональне природокористування і зниження негативного антропогенного впливу на навколишнє середовище, наявний інноваційний розвиток слабо орієнтований на зменшення ресурсоемності виробництва, зниження викидів (скидів), дотримання екологічних нормативів, впровадження прогресивних мало- і безвідходних технологій [7].

Раніше брак власних коштів компенсувався надходженнями з екологічних фондів. Зараз підприємства позбавлені такої підтримки, оскільки за наявним порядком обчислення плати за забруднення витрати, що йдуть на охорону навколишнього середовища, не зараховуються в рахунок платежів. Тому в справжніх умовах плата за забруднення навколишнього природного середовища не може задовільно виконувати функції стимулювання природоохоронної діяльності, так само як і не може розглядатися як єдине і достатнє джерело акумулювання коштів на виконання природоохоронних заходів та екологічних програм.

Слід також відмітити, що в Україні поки що немає макроекономічного аналізу розвитку економіки. Тому й кидаємося від однієї ідеї до іншої: то видобування сланцевого газу, то будівництво заводів з газифікації вугілля тощо. За такими змінами не встигає навіть фіскальне податкове законодавство, а пільгове стимулювання часто буває безпідставним.

Держава має виробити обґрунтовану політику розвитку власного промислового комплексу зі стимулюючим оподаткуванням.

Дієвим інструментом для стимулювання впровадження найкращих наявних технологій у виробництві може бути застосування методів прискореної амортизації. Додатковим стимулом може стати пайове бюджетне інвестування, а також пільгове кредитування й субсидування підприємств і організацій, що здійснюють природоохоронну діяльність. Для виконання стимулювання фінансовими джерелами можуть служити різного роду екологічні фонди, які акумулюватимуть надходження екологічних платежів.

У процесі дослідження став очевидним висновок: щоб повернути екологічним платежам їх природоохоронне значення, необхідно, крім збільшення їх нормативів, також відновити систему цільових екологічних та природодресурсних фондів. Для того, щоб запропоновані вище заходи не були зведені просто до підвищення доходної частини бюджету і щоб повернути стимулюючу функцію платежів, необхідно на регіональному рівні законодавчо закріпити їх цільове використання.

Висновки і пропозиції. Аналіз використання чинного природоохоронного законодавства й податкових платежів свідчить про відсутність у них поєднуючої природоохоронної складової та необхідність проведення таких заходів:

1. На державному рівні, крім збільшення податкових нормативів, відновити систему цільових екологічних і природно-ресурсних фондів, впровадити стимулюючі заохочення у сфері проведення інноваційних заходів для зменшення негативного впливу на навколишнє середовище.
2. У законодавчому порядку забезпечити для підприємств вигідність налагоджування екологічно безпечного виробництва.
3. Розробити порядок виділення пільгових кредитів під гарантії держави, застосування знижених податків, серед них земельного, плати за надра тощо.
4. Удосконалити структуру моніторингу забруднюючих підприємств, виробити шкалу екологічних ризиків при оцінюванні зниження навантаження на навколишнє середовище та встановлення стимулюючих заохочень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. акад. НААН України, д.е.н., проф. М.А. Хвесика, д.г.-м.н., проф. С.О. Лизуна; Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 64 с.
2. Гуров В. Отечественный ГМК: от Эксперимента к Меморандуму / В. Гуров // Голос Украины. – 2013. – № 119 (5619). – С. 14.
3. Екологічний менеджмент: [навчальний посібник] / за ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлик. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 407 с.
4. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Україні у 2011 році. – К.: Міністерство екології та природних ресурсів України, LAT & K, 2012. – 258 с.
5. Харченко А.О. Социально-экологическая ответственность предприятий минерально-сырьевого комплекса / А.О. Харченко // Записки Горного института. – 2009. – Т. 184. – С. 276–282.

6. Власов М.В. Особенности инвестиций и инноваций в рациональное природопользование. Ресурсы недр России: экономика и геополитика, геотехнологии и геоэкология, литосфера и геотехника : [сборник материалов международной научно-практической конференции]. – Пенза, 2003.
7. Тараруев В.В. Современные подходы к совершенствованию инструментария оценки эффективности природопользования / В.В. Тараруев // TERRA ECONOMICUS (Экономический вестник Ростовского государственного университета). – 2011. – Т. 9. – № 4. – С. 25–33.

УДК 332.3

Дорошенко Н.О.

аспірант кафедри економіки підприємства

Національного університету водного господарства та природокористування

ОБ'ЄДНАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ВИРОБНИКІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА РАЦІОНАЛІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ

У статті проаналізовано причини негативних явищ в аграрному землекористуванні й обґрунтовано необхідність упровадження землеохоронних заходів. Запропоновано варіанти вирішення цих проблем за допомогою об'єднання сільськогосподарських виробників у кооперативи. Сформульовано причини, що гальмують розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні.

Ключові слова: раціональне землекористування, об'єднання сільськогосподарських виробників, стимулювання, сільськогосподарський обслуговуючий кооператив, кооперування, охорона земель.

Дорошенко Н.А. ОБЪЕДИНЕНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ КАК ПРЕДПОСЫЛКА К РАЦИОНАЛИЗАЦИИ АГРАРНОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ

В статье проанализированы причины негативных явлений в аграрном землепользовании и обоснована необходимость внедрения землеохранных мероприятий. Предложены варианты решения этих проблем посредством объединения сельскохозяйственных производителей в кооперативы. Сформулированы причины, тормозящие развитие сельскохозяйственной кооперации в Украине.

Ключевые слова: рациональное землепользование, объединения сельскохозяйственных производителей, стимулирование, сельскохозяйственный обслуживающий кооператив, кооперирования, охрана земель.

Doroshenko N.O. ASSOCIATION OF AGRICULTURAL PRODUCERS AS A PRECONDITION FOR AGRICULTURAL LAND USE RATIONALIZATION

The reasons of the negative effects in agricultural land use are analyzed and the necessity of land protection measures implementation is justified in the article. The ways of these problems solutions by combining farmers in cooperatives are proposed. The reasons which hinder the agricultural cooperatives development in Ukraine are formulated.

Keywords: sustainable land use, farmers' associations, stimulation, agricultural service cooperatives, cooperation, land protection.

На сучасному етапі економічного розвитку земельні ресурси зазнають серйозного негативного антропогенного впливу, що вимагає пошуку шляхів покращення їх використання й забезпечення екологічної стійкості. Необхідною умовою мінімізації негативних екологічних наслідків для земель сільськогосподарського призначення є раціоналізація землекористування. Як засвідчує сучасна практика, раціональність землекористування залежить від багатьох факторів, зокрема від мотивації землевласників і землекористувачів та наявності достатніх фінансових ресурсів.

Раціональне землекористування передбачає поєднання двох складових господарювання: екологічної виправданості й економічної доцільності. Сучасне землекористування не можна назвати раціональним через недостатнє дотримання цих принципів. Основними причинами негативних явищ, які накопичились в аграрному використанні земель, є економічні (незацікавленість землекористувачів у екологічно безпечному землекористуванні, недостатнє фінансування заходів, спрямованих на раціональне використання земельних ресурсів та їх охорону тощо) й адміністративні (недостатній контроль і відсутність жорстких санкцій за порушення земельного законодавства).

Вагомий внесок у дослідження проблем раціонального землекористування зробили такі вчені-еко-

номісти, як В.Г. Андрійчук, Д.І. Бабміндра, І.К. Бистряков, В.М. Будзак, А.С. Даниленко, Д.С. Добряк, О.Ю. Єрмаков, П.Т. Саблук, А.М. Третьак, М.М. Федоров, М.А. Хвесик, О.В. Шкільов та багато інших. Однак недостатньо дослідженими залишаються підходи до стимулювання землевласників і землекористувачів ведення екологічно збалансованого й економічно доцільного землекористування через створення їх об'єднань.

Метою дослідження є обґрунтування доцільності створення об'єднань сільськогосподарських виробників як передумови раціоналізації аграрного землекористування.

Аналіз сучасного стану використання земельних ресурсів свідчить про його невідповідність вимогам раціональності. Україна володіє потужним земельно-ресурсним потенціалом в аграрному секторі. Чорноземі займають приблизно 44% її площі, що відповідає майже десятій частині всіх світових запасів. Проте недосконалі технології землеробства, екстенсивний характер сільськогосподарського виробництва, недбале ставлення до земельних ресурсів, що знаходяться в розпорядженні суб'єктів економічної діяльності, призводять до суттєвого погіршення якості ґрунтів та посилення проблем техногенного характеру. Щороку в Україні відбувається утворення більше однієї тисячі гектарів порушених земель, що втрачають свою господарську й екологічну цінність через